

Wonen

Column 'MO Samenlevingsopbouw' - augustus 1998

Clare Cooper Marcus is een Amerikaanse architecte. Voor een onderzoek ging ze bij anderen van deur naar deur met enquêtes over de woonsituatie en woonsatisfactie. Maar intussen verhuisde ze zelf tien keer in tien jaar, en telkens kon het weken of maanden duren voor ze naar haar gevoel van haar nieuwe huis een thuis had gemaakt. Ze besepte dat al haar beroepsmatige kennis over huizen, wijken en aan welke eisen ze moeten voldoen, haar nauwelijks iets leerde over de ervaring van 'thuis'. De vakliteratuur bood weinig aanknopingspunten. Uiteindelijk schreef ze er zelf het boek *House as a mirror of self* (1995) over.

Dit illustreert de kloof tussen twee benaderingen van het wonen: van buitenaf en van binnenuit. Het wonen, zowel individueel als in buurten en wijken, wordt vaak benaderd in termen van technische processen, compleet met harde normen en interactieschema's, die de woonkunde bijna het aanzien geven van een exacte wetenschap. Daar is niets op tegen, zolang we maar beseffen dat hiermee slechts wordt geraakt aan de oppervlakte van wat 'wonen' is. Architecten, stedenbouwkundigen, verhuurders, projectontwikkelaars, politici, opbouwwerkers en alle andere professionals kunnen wel de voorwaarden voor het wonen bepalen, maar niet het wonen zelf. Ze benaderen het wonen *van buitenaf*.

Marcus koos voor haar boek een psycho-analytische invalshoek, waarin het wonen de persoonlijke ontwikkeling weerspiegelt. De filosoof Martin Heidegger noemde vanuit een ander vertrekpunt het wonen 'een grondtrek van het leven'. Andere filosofen kwamen tot eenzelfde stelling. 'Wonen is zichzelf zijn', vatte de huisfilosoof van de Stichting Goed Wonen, Frans Tellegen, het in de jaren zestig samen. En dat 'zichzelf zijn' heeft zowel een individuele als een groepsdimensie: 'jezelf zijn' en 'samenzijn'.

Het zijn pogingen om het wonen *van binnenuit* te definiëren. Soms leggen ze de nadruk op gemeenschappelijke of zelfs universele kenmerken van het wonen, soms op individuele verscheidenheid. Vaak zijn beide aanwezig. Immers, als het wonen voor iedereen een grondtrek van het leven is, dan zal in het wonen ook de verscheidenheid en de dynamiek tussen mensen, groepen en culturen tot uitdrukking komen.

Structurele aandacht voor het wonen is per definitie een benadering van buitenaf, en dat maakt het des te meer noodzakelijk dat ze haar basis vindt in respect voor de mensen die het wonen van binnenuit beleven en vorm en inhoud geven. Filosofische en politieke aandacht voor deze essentiële waarden van het wonen is er de laatste jaren nauwelijks geweest. De nadruk ligt op grootschalig gebouwde en beheerde 'woonproducten'. Dat wonen 'jezelf zijn' is, komt daarbinnen vooral in karikaturale vormen tot uitdrukking. De keuken, de badkamer, de tuin en het volkstuihuisje zijn voor veel mensen de beperkte domeinen voor zelfexpressie en eigen creativiteit.

De huidige plannen voor herstructurering van oudere wijken zijn wel heel scherpe voorbeelden van een visie van buitenaf - en van bovenaf. Verhuurders en gemeentebesturen willen de 'eenzijdige bevolkingssamenstelling' doorbreken door oude, goedkope

huurwoningen te slopen en er een diverser bestand aan veelal duurdere huur- en koopwoningen voor terug te bouwen.

Dat de huidige bewoners kwaad zijn, is te begrijpen. Omdat de definitie van 'eenzijdig' hen reduceert tot een inkomensplaatje en iedere diversiteit van andere dan financiële aard negeert. Omdat zij worden gedefinieerd als probleem, en de verdringing van een deel van hen naar andere wijken als oplossing. Omdat hun leefwijze en hun buurtcultuur, de manier waarop zij vorm hebben gegeven aan het wonen in de wijk, het kennelijk niet waard is om als uitgangspunt te dienen. Terwijl hoge mutatiecijfers doorgaans als een zorgelijk feit gelden, worden hier mensen gedwongen tegen hun zin te verhuizen. Uit naam van een beleid gericht op versterking van de 'sociale cohesie' wordt de bestaande cohesie overhoop gehaald. Voorstanders van herstructurering schermen met normen als woninggrootte (veel vooroorlogse woningen zijn klein naar huidige maatstaven) maar dat zijn steeds normen van buitenaf. De beleving van het wonen, dus de betekenis en de waarde van het wonen van binnenuit, lijkt niet te tellen.

Terwijl huisvesting, zowel bouw als beheer, het wonen van buitenaf ruimte moeten geven, legt ze het in feite knellende beperkingen op. Terwijl de samenleving steeds diverser wordt - in haar multiculturaliteit, in haar verscheidenheid aan huishoudenvormen, in de dynamiek van de woon-werkrelatie, enzovoorts - wordt de verscheidenheid aan mogelijkheden om het eigen wonen vorm te geven juist kleiner. Terwijl mensen steeds vaker op hun eigen verantwoordelijkheid worden aangesproken, wordt hier miskend dat de bewoners zelf hun buurt zouden kunnen revitaliseren.

De vraag dringt zich op of de normen van verhuurders en gemeentebesturen bij de herstructurering wel de juiste zijn. Wijken en buurten zijn wel degelijk woon- en leefgemeenschappen die in staat zijn zelf inhoud te geven aan hun toekomst. Voor mij houdt samenlevingsopbouw in: de mensen serieus nemen en op zoek gaan naar hun 'zelfkracht'. Niet de benadering van buitenaf, maar die van binnenuit moet richtinggevend zijn. Laat mensen het heft in eigen hand nemen en zelf verantwoordelijkheid nemen voor hun buurt. En zorg ervoor dat de structuren 'van buitenaf' daarbij hulpstructuren zijn: ondersteunend en stimulerend in plaats van belemmerend.

Laat bewoners tastbaar een aandeel nemen in de toekomst van hun wijk. Zo krijgt ook de samenlevingsopbouw plotseling een ander fundament.